

ΣΜΙΛΕΜΕΝΕΣ ΨΥΧΕΣ / SCULPTED SOULS

Ντοκιμαντέρ | 89' | 2025

Σκηνοθεσία: Σταύρος Ψυλλάκης

Παραγωγή: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ - Σταύρος Ψυλλάκης

Γυρίσματα: ΕΛΛΑΔΑ (Κρήτη - Αθήνα), 2023

Σύντομη σύνοψη

Ο Ελβετός οδοντίατρος Julien Grivel, για 26 χρόνια (1972-1998), ερχόταν στην Αθήνα, συχνά με τη γυναίκα του Christane, και φρόντιζαν δωρεάν τα δόντια των χανσενικών (λεπρών) στο Νοσοκομείο «Η Αγία Βαρβάρα».

Από μια παραθαλάσσια τοποθεσία -την οποία ο ίδιος αποκαλεί «το safe place μου»- αφηγείται το μεγάλο εσωτερικό ταξίδι που τον βοήθησε να βλέπει τον κόσμο και τη ζωή διαφορετικά.

Η ταινία, με κεντρικά πρόσωπα τον Julien Grivel και τον Μανώλη Φουντουλάκη, πρώην χανσενικό, παρακολουθεί το σμίλεμα της ψυχής του Julien· πώς έχει κατασταλάξει μέσα του αυτό το μεγάλο εσωτερικό ταξίδι προς τη δική του Ιθάκη.

Διακρίσεις

- Βραβείο FIPRESCI (Διεθνής Ένωση Κριτικών Κινηματογράφου) σε ελληνικό ντοκιμαντέρ μεγάλου μήκους
- Βραβείο της ΕΡΤ
- Βραβείο Καλύτερης Ταινίας της Επιτροπής Νεότητας Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης
- Βραβείο ΕΚΚΟΜΕΔ Καλύτερου Ελληνικού Ντοκιμαντέρ, 10ο Beyond Borders Διεθνές Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Καστελλορίζου Διεθνές Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Καστελλορίζου (2025)
- Υποψήφια για το βραβείο ΙΡΙΣ ταινίας τεκμηρίωσης της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ (IRIS AWARDS 2022, Nominated For Best Feature Documentary)

Σημείωμα σκηνοθέτη

Ο Julien Grivel (1943), Ελβετός οδοντίατρος, για 26 χρόνια (1972–1998) ερχόταν στην Αθήνα και φρόντιζε δωρεάν τα δόντια των χανσενικών (λεπρών) στο Νοσοκομείο «Η Αγία Βαρβάρα».

Στο βιβλίο του «ΕΛΛΑΔΑ, η δική μου Ιθάκη» γράφει: «Υιοθετώντας τη γλώσσα των Ελλήνων, υιοθέτησα ασυνείδητα και τη σκέψη τους». Από μια παραθαλάσσια τοποθεσία, την οποία ο ίδιος αποκαλεί «το safe place μου», ο Julien αφηγείται, σε άπταιστα ελληνικά, το μεγάλο εσωτερικό ταξίδι που τον βοήθησε να βλέπει τον κόσμο και τη ζωή διαφορετικά.

Η φίλια του με τον Μανώλη Φουντουλάκη, πρώην χανσενικό, υπήρξε καταλυτική. «Ξέρεις φίλε, με αυτές τις δοκιμασίες βγαίνει όμορφα σμιλεμένη η ψυχή του ανθρώπου», έλεγε.

Η ταινία, με κεντρικά πρόσωπα τον Julien Grivel και τον Μανώλη Φουντουλάκη, παρακολουθεί το σμίλεμα της ψυχής του Julien, πώς έχει κατασταλάξει μέσα του αυτό το μεγάλο εσωτερικό ταξίδι προς τη δική του Ιθάκη.

Ο Julien για είκοσι έξι χρόνια, έπαιρνε τις άδειές του κι ερχόταν στην Ελλάδα για να φροντίσει, σιωπηλά, τους ανθρώπους που είχαν λέπρα. Συχνά τον συνόδευε και τον βοηθούσε η αγαπημένη του Cristiane. Πήγαινε όχι για να “προσφέρει”, αλλά για να συναντήσει.

Γιατί εκεί, δίπλα σε ανθρώπους που πονούσαν, ένιωθε, όπως μου είπε, πιο κοντά στην αλήθεια της ζωής. Αυτό που τους έδινε, δεν ήταν μόνο θεραπεία· ήταν μια παρουσία και ένα βλέμμα που δεν φοβόταν, ένα άγγιγμα που αποδέχεται· ένας άνθρωπος που θεράπευε με σεβασμό, όχι με οίκτο.

Δεν ήθελα να αφηγηθώ την ιστορία του· ήθελα απλώς να σταθώ δίπλα του. Να δω πώς ένας άνθρωπος μπορεί να κοιτάζει τη φθορά ... και να βλέπει μέσα της ομορφιά.

Να μεταμορφώνει το τραύμα σε φως. Να ζει μέσα στη φθορά, χωρίς να πικραίνεται, να γερνά με γαλήνη, να πιστεύει ότι η ζωή έχει αξία όχι επειδή διαρκεί, αλλά επειδή μοιράζεται.

Ένας άνθρωπος που έζησε απλά, αλλά με πληρότητα. Που έμαθε ότι η ευτυχία δεν βρίσκεται στα πράγματα, αλλά στις σχέσεις. Στο να στέκεσαι κοντά στους άλλους, ακόμα κι όταν δεν έχεις τίποτα να δώσεις, παρά μόνο την παρουσία σου.

Μπορούμε να είμαστε διαφορετικοί, και παρ’ όλα αυτά να στεκόμαστε δίπλα ο ένας στον άλλον.

Να σμιλεύουμε, μέσα από τις δοκιμασίες, λίγο φως... λίγη καλοσύνη.

Γιατί, όπως λέει κι ο ίδιος, οι άνθρωποι εκείνοι έμειναν στη σκιά... και όμως έμειναν όρθιοι.

Κι αυτό, νομίζω, είναι ό,τι πιο φωτεινό μπορεί να πει κανείς για τη ζωή.

«Σ’ αυτό τον κόσμο που ολοένα στενεύει, πρέπει να αναζητήσουμε τον Άνθρωπο όπου κι αν βρίσκεται» λέει ο Σεφέρης. Αυτό φιλοδοξεί να κάνει και η ταινία μας.

Σημείωμα προς τον αναγνώστη

Το κείμενο που ακολουθεί δεν αποτελεί σενάριο ούτε σύνοψη της ταινίας.

Περιλαμβάνει ολόκληρο τον λόγο που ακούγεται ή εμφανίζεται γραπτά στην ταινία (διάλογοι, on/off, super).

Οι τίτλοι των ενοτήτων καθώς και τα ενδιάμεσα κείμενα που τις συνοδεύουν και περιέχουν πραγματολογικά στοιχεία δεν εμφανίζονται στην ταινία και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τη διευκόλυνση της ανάγνωσης από τρίτους.

Η προφορικότητα, οι επαναλήψεις και οι παύσεις του λόγου διατηρούνται αυτούσιες.

Οι σκηνές, η δομή και ο λόγος της ταινίας

01. Εισαγωγή – Με τα κύματα έρχονται οι χίμαιρές μου

Ο Julien και η Christiane περπατούν σε παραθαλάσσια τοποθεσία. Μπροστά τους μια λίμνη και το βουνό. Αποχωρίζονται προσωρινά.

[ON – Julien & Christiane (διάλογος)]

- Κοίταξε τον γίγαντα (το βουνό)!
- Λοιπόν, εγώ θα πάω εκεί πέρα στη άκρη της θάλασσας κι εσύ θα πας όπου θέλεις. Γεια!
- Γεια!
- Στο καλό.

Ο Julien περπατά μόνος του, απόμερα, στην παραθαλάσσια τοποθεσία (*safe place*).
Λαξεμένες πέτρες, βράχια και κύματα.

[ON – Julien] (Ανοίγει τα χέρια και μιλάει γαλλικά)
Εδώ με περιμένει ο κόσμος!

[ON – Julien] συνεχίζει ελληνικά από εδώ και πέρα
Με τα κύματα έρχονται οι χίμαιρες μου.
Αλλά φεύγουνε. Έρχονται και φεύγουνε, με τα κύματα.
Έτσι είναι.

Ο Julien συνεχίζει να περπατά μέχρι την άκρη της θάλασσας.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Γνώρισα ανθρώπους ανάπηρους, νέους χωρίς ρυτίδες,
που είχαν ήδη κατακτήσει μια μεγάλη σοφία.
Είχαν μια ζωή διαλυμένη με μια βάρβαρη μοίρα
αλλά ωστόσο παρέμειναν όρθιοι.
Απλοί άνθρωποι που δεν έχουν τίποτα να αποδείξουν,
αρκούμενοι σ' ένα κλωναράκι άγριας λεβάντας κάτω από τη μύτη τους
για να εκτιμήσουν μόνο και μόνο το άρωμα.

τίτλος

ΣΜΙΛΕΜΕΝΕΣ ΨΥΧΕΣ

μια ταινία του Σταύρου Ψυλλάκη

02. Η αρχή ενός τεράστιου διχτύου φιλικών σχέσεων

Ο Julien περπατά στα σοκάκια ενός παλιού χωριού (Άνω Ελούντα).

Στα λόγια του Julien που ακούγονται off, σε όλη την ταινία, όταν πρόκειται για αποσπάσματα από τα προσωπικά του ημερολόγια, υπάρχει σχετική ένδειξη.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Οι ασθενείς των οποίων έφτιαξα τα δόντια
ήταν η αρχή ενός τεράστιου διχτύου φιλικών σχέσεων
που έχω χτίσει στην Ελλάδα,
Κάτι σαν το μίτο της Αριάδνης που με οδήγησε βαθιά στο πνεύμα,
τη σκέψη και τους ανθρώπους αυτής της θαυμαστής χώρας.

Αρχικά το σχέδιό μου ήταν μικρό, αλλά η σχέση μου με την Ελλάδα

με βοήθησε να βλέπω τον κόσμο και τη ζωή διαφορετικά.

Super

Ο Julien Grivel (1943) είναι Ελβετός οδοντίατρος.

Επί 26 χρόνια (1972 – 1998), ερχόταν δύο φορές το χρόνο στην Αθήνα και φρόντιζε δωρεάν τα δόντια των χανσενικών (λεπρών) στο Νοσοκομείο Λοιμωδών Νόσων «Η Αγία Βαρβάρα».

Ο Julien συνεχίζει να περπατά στα σοκάκια του χωριού. Ξεκλειδώνει μια πόρτα και μπαίνει μέσα στο σπίτι.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Πρώτος υπεύθυνος αυτής της αποκάλυψης

ήταν ο Μανώλης Φουντουλάκης, ο μπάρμπα Μανώλης.

Τον συνάντησα για πρώτη φορά στο νοσοκομείο το 1973.

Νοσηλεύόταν για υποτροπή της νόσου.

Κάτι το αδιόρατο πέρασε μέσα απ' τις ματιές μας.

Όταν δούλευα, στο μάλλον υποτυπώδες οδοντιατρείο του λεπροκομείου, κάθε πρωί μου έφερνε μερικά τριαντάφυλλα για να φωτίσουν τη μέρα μου. Έτσι μου έλεγε.

Ο Julien, στο εσωτερικό του σπιτιού, σταματά μπροστά στις οικογενειακές φωτογραφίες στον τοίχο.

[ON – Julien]

Α, βλέπω τη Λενιώ, τη γυναίκα του μπάρμπα Μανώλη,

την αδελφή του, τον αδελφό του, τα εγγόνια του.

Αχ, είμαστε στο κελί του.

03. Είχα προσβληθεί από τη νόσο του Χάνσεν, από τη λέπρα

Ο Μανώλης Φουντουλάκης, βράδυ, κάθεται μπροστά σε ένα πέτρινο τοίχο στην ταράτσα του σπιτιού του. Φωτογραφίες του Φουντουλάκη από τα χρόνια της αστυνομίας.

Στις συνεντεύξεις του Μανώλη Φουντουλάκη, σε όλη την ταινία, υπάρχει σχετική ένδειξη ότι πρόκειται για αρχαιακό υλικό.

[ON – Φουντουλάκης]

Με λένε Μανώλη Φουντουλάκη. Γεννήθηκα και μεγάλωσα στην Ελούντα.

Τώρα είμαι 86 χρονών.

Όταν ήμουν 23 χρονών πήγα στην αστυνομία, αντί να πάω στρατιώτης,

για να πετύχω μια καλύτερη ζωή.

Με εμπόδισαν άλλοι παράγοντες, ο πόλεμος, να μάθω γράμματα,

να σπουδάσω και να προκόψω διαφορετικά.

Από το 1948, τον Γενάρη, μου παρουσιάστηκε μια κηλίδα πάνω από το δεξί φρύδι.

Η κηλίδα αυτή, όσο πατάει το δάχτυλο του ανθρώπου, με ανησυχούσε στην αρχή.

Πήγα έκανα διάφορες εξετάσεις, φοβήθηκα μήπως είχα κανένα γυναικείο νόσημα

και πήγα σε ένα μικροβιολόγο και πήρε από την κηλίδα πάνω αίμα

και διαπίστωσε ότι είχα προσβληθεί από τη νόσο του Χάνσεν, από τη λέπρα.

04. Το μέρος της παρέας

Ο Julien, στο εσωτερικό του σπιτιού, μπροστά στα εικονίσματα στον τοίχο.

[ON – Julien]

Όταν βλέπω αυτές τις εικόνες θυμάμαι ότι είχαμε με το μπάρμπα Μανώλη πολλές ζωηρές συζητήσεις, αντίθετες γνώσεις σχετικά με τη θρησκεία. Αυτός, ο μπάρμπα Μανώλης πίστευε στο Θεό κι εγώ περνούσα μία περίοδο αμφιβολιών σχετικά με τη πίστη μου, περνούσα μία νύχτα πνευματική.

Ο Julien, στο τραπέζι της κουζίνας.

Φωτογραφίες του Φουντουλάκη με επισκέπτες και με τον Julien.

[ON – Julien]

Εδώ είμαστε στη κουζίνα του σπιτιού του Μανώλη και είναι ένα μέρος, το μέρος της παρέας.

Οι άνθρωποι ερχόνταν εδώ για να μιλούν με το μπάρμπα Μανώλη.

Ήταν πάντα η φιλοξενία σ' αυτό το μέρος εδώ.

Πάντα είχε κάτι να φάμε και μιλήσαμε και πολλές φορές εδώ μέσα για τη Κρήτη ιδίως, γι' αυτό που προτιμώ, τη Κρήτη. Και είχε δίκιο.

Γνώρισα όλη του την οικογένεια, χαριτωμένη οικογένεια και τους φίλους τους και έχω τώρα εντοιχιστεί στην Ελούντα, με χαρά. Αισθάνομαι πολύ καλά εδώ.

05. Στον αντιλεπρικό σταθμό

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.

[ON – Φουντουλάκης]

Το 'μαθε ο διοικητής του αστυνομικού τμήματος που υπηρετούσα στον Πειραιά και ξαφνικά ένα βράδυ με πήρε ο γιατρός της αστυνομίας,

με τον υποδιοικητή και με πήγανε στην Αγία Βαρβάρα.

Μόλις μπήκα μέσα, σε ένα κτίριο, είδα δύο μορφές οι οποίες δεν μου άρεσαν.

Ρωτώ τον πιο μεγάλο, τον ηλικιωμένο, ο οποίος ήταν και επόπτης του σταθμού, τι είναι εδώ κύριε;

Μου λέει δεν ξέρεις παιδί μου;

Δεν ξέρω.

Μου λέει αντιλεπρικός σταθμός.

Τότε σωριάστηκαν σε ένα σκαμπό που είχε εκεί μπροστά, απάνω, με πήραν τα κλάματα, γιατί ήξερα από λέπρα.

Από δω από τη γειτονιά είχανε φύγει δυο, ένας πρώτος μου ξάδερφος και ένας άλλος, και ήξερα τα συμπτώματα της αρρώστιας..

06. Ήτανε ένας καταπληκτικός άνθρωπος, άξιος, άρχοντας

Ο Julien, στο τραπέζι της κουζίνας.

Φωτογραφίες του Φουντουλάκη.

[ON – Julien]

Τον είδα την τελευταία φορά στο επάνω δωμάτιο, στο φέρετρό του, ήταν πολύ συγκινητικό.

Ήμουν στην Αθήνα και έμαθα ότι είχε πεθάνει και ήρθα για τη κηδεία του.

Σώθηκε το λαδάκι του αλλά δεν έσβησε το φως του.

Ήτανε ένας καταπληκτικός άνθρωπος, άξιος, άρχοντας ήτανε.

Παρά τις παραμορφώσεις, τις δυσκολίες που είχε, ήταν πάντα θετικός.

Και μου είπε μια μέρα, 'Ξέρεις, με αυτές τις δοκιμασίες

βγαίνει όμορφα σμιλευμένη η ψυχή του ανθρώπου'.

Πώς γίνεται, πώς μπόρεσε να πει τέτοια φράση, ωραία.

07. Το μοιρολόι - Οι τρεις του αδερφές έμειναν ανύπαντρες

Ο Μανώλης Φουντουλάκης σε μια πολυθρόνα στην ταράτσα του σπιτιού. Ημερήσιο.

[ON – Φουντουλάκης]

Θα πρέπει να ήμουν 10 χρονών, 9... 10 χρονών, όταν αρρώστησε ένας γείτονας από δω.
Ήταν το πρώτο από τα τέσσερα παλικάρια που έχει ο γείτονας και τρία κορίτσια, παρά πέρα.
Βούησε το χωριό τότε.

Η μάνα του και οι τρεις αδερφές του από την ώρα που τον πήγαν στη Σπιναλόγκα
χαμήλωσαν τα τσεμπέρια και κάθε πρωί έβγαιναν στο πεζούλι απέξω,
και κάθε βράδυ, του έκαναν ένα μοιρολόι, σαν να 'ταν πεθαμένος. 40 μέρες.

Σάματι να είχε διαπράξει το μεγαλύτερο, αποτρόπαιο, έγκλημα. Έτσι αντιμετώπιζαν τους δικούς του.
Και οι τρεις του αδερφές έμειναν ανύπαντρες, κανείς από τους χωριανούς δεν ζήτησε να τις παντρευτεί.

08. Η Σπιναλόγκα, ο Μινώταυρος της σύγχρονης εποχής

Ο Julien, στο παράθυρο ενός αυτοκινήτου, κινείται στον παραλιακό δρόμο. Θάλασσα, βουνό, σκάφη. Ακούγεται η φωνή του Μανώλη Φουντουλάκη.

[OFF– Φουντουλάκης]

Είμαστε στα χωράφια απέναντι στη Σπιναλόγκα,
και πολλές φορές κάθε βράδυ χτύπαγε μετά τ' απομεσήμερο,
η νεκρική καμπάνα, μέσα στη Σπιναλόγκα.
Πέθαινε ο ένας μετά τον άλλο. Η λέξη Σπιναλόγκα τρομοκρατούσε τον κόσμο.

[ON – Julien]

Ήταν τόσο κοντά και τόσο μακριά...
οι ασθενείς.

Ο Julien και η Christiane, σε ένα καϊκι, πλέουν προς τη Σπιναλόγκα. Περιφέρονται γύρω από το νησί, δεν κατεβαίνουν.

[ON – Julien]

Όταν πλησιάζουμε εδώ, θυμάμαι μια μαρτυρία ενός ασθενή που μου έλεγε,
'Παραδίδουν στους κίνδυνους ενός άγνωστου κόσμου'.
Η Σπιναλόγκα είναι ο Μινώταυρος της σύγχρονης εποχής που έχει χορτάσει με τόσα πολλά θύματα.

Κάθε φορά που έρχομαι με τη Christiane, με τη γυναίκα μου,
πηγαίνουμε στη Σπιναλόγκα να τους προσκυνήσουμε.

Θα δούμε σε λίγο το σπίτι των Ρεμουντάκηδων μέσα στο νησί.
Δεξιά από το δένδρο, αριστερά από το δένδρο, αυτό είναι, που είναι καρέ, που είναι έτσι. Αυτό ήτανε.

Super 1

Η Σπιναλόγκα, ως τόπος εγκλεισμού και απομόνωσης
των «χανσενικών», λειτούργησε από το 1904 έως το 1957 που έκλεισε οριστικά.
Τότε οι ασθενείς από όλη την Ελλάδα,
μεταφέρθηκαν στο Νοσοκομείο Λοιμωδών Νόσων
«Η Αγία Βαρβάρα», στο Αιγάλεω Αττικής.

Super 2

Η απομόνωση όλων των χανσενικών, όπως ονομάστηκαν
πολύ αργότερα οι λεπροί, έγινε υποχρεωτική το 1874, όταν
ο Νορβηγός γιατρός Γκέρχαρντ Χάνσεν απέδειξε ότι η λέπρα
είναι μολυσματική νόσος (βάκιλος) και όχι κληρονομική.
Τα πρώτα φάρμακα για τη θεραπεία της νόσου
εμφανίστηκαν στη χώρα μας μετά τον πόλεμο, γύρω στο 1948.

Super 3

Όταν ξεκίνησε τις θεραπείες ο Julien Grivel, το 1972, η Σπιναλόγκα είχε κλείσει οριστικά. Όμως πολλοί από τους ασθενείς του στην «Αγία Βαρβάρα» προέρχονταν από εκεί.

09. Άμα πάω στη Σπιναλόγκα θα πεθάνουν οι γονείς μου

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.

[ΟΝ– Φουντουλάκης]

Έμεινα, εκεί, περιμένοντας. Είχα όμως γνωριμία με τον γιατρό διευθυντή της Σπιναλόγκας. Μου λέει Μανώλη εγώ το ξέρα, αλλά δεν είπα κουβέντα. Ήξερα ότι είναι πολύ ενωρίς, πολύ πρόωρα, δεν υπήρχε κανένας φόβος ούτε να μεταδώσεις, ούτε τίποτα. Άμα θέλεις έλα να πάμε στη Σπιναλόγκα. Θα φροντίσω να περάσεις καλά εκεί πέρα. Του λέω γιατρέ, εγώ άμα πάω στη Σπιναλόγκα θα πεθάνουν οι γονείς μου κι εγώ δεν θα αντέξω. Αλλιώς είναι να λένε οι γονείς μου ότι ο Μανώλης μας είναι άρρωστος στην Αθήνα και αλλιώς είναι να λένε είναι στη Σπιναλόγκα. Και δεν τον ακολούθησα..

10. Έτσι ξεκίνησαν όλα - Η πρόσκληση να περιποιηθεί τα δόντια ενός χανσενικού

Ο Julien, στο τραπέζι της κουζίνας του Φουντουλάκη.

Μπροστά του, σ' ένα laptop, παρακολουθεί την τηλεοπτική εκπομπή ΣΤΑΣΕΙΣ ΖΩΗΣ (υλικό αρχείου).

[ΟΝ – Δημοσιογράφος]

Μιλάμε με τον Maurice Born, ο οποίος έχει κάνει σπουδές αρχιτεκτονικής στη Λοζάνη και το Ανόβερο, στη συνέχεια αρχίσατε να ερευνάτε τη Σπιναλόγκα, και αφοσιωθήκατε σ' αυτή την έρευνα και στη συνέχεια πήγατε στην Αθήνα για να βρείτε τους ανθρώπους που είχαν φύγει από το νησί.

[ΟΝ – Maurice Born]

Όταν μιλάω κάθε φορά λέω όπως λέει ο Ρεμουντάκης, γιατί μου είπε τόσα πολλά... Ήτανε μια περίεργη ζωή. Ήτανε μια ζωή που όλα οδηγούσαν στο θάνατο. Δεν είχε ελπίδα. Ήταν ένας από τους νόμους στο νησί να μην έχουμε ελπίδα.

[ΟΝ – Δημοσιογράφος]

Κύριε Μαυρικάκη, ποιος ήτανε ο Επαμεινώνδας Ρεμουντάκης;

[ΟΝ– Μαυρικάκης]

Νομίζω ο πιο κατάλληλος άνθρωπος να μιλήσει για αυτή τη μεγάλη μορφή είναι ο αγαπητός Maurice Born και επίσης ένας άλλος μεγάλος φιλέλληνας, ο οδοντογιατρός, ο Julien Grivel, ο οποίος ερχόταν επί 30 συναπτά χρόνια στο χανσενικό σανατόριο της Αγίας Βαρβάρας και έφτιαχνε τα δόντια των ασθενών και μάλιστα έτσι γνώρισε και εκείνος τον Επαμεινώνδα Ρεμουντάκη.

Ο Julien σταματάει την προβολή στο laptop.

[ΟΝ – Julien]

Πολύ σημαντικό απόσπασμα. Αυτό έγινε μόλις είχα ανοίξει το ιατρείο μου στη Γενεύη,

με πήρε τηλέφωνο ο Maurice Born, να με ρωτήσει αν ήθελα να 'ρθω στην Αθήνα για να περιποιηθώ τα δόντια ενός χανσενικού.

Ο Julien, ακουμπισμένος στο πλάι του καϊκιού περιπλέει τη Σπιναλόγκα. Φωτογραφία όλων των εμπλεκομένων.

[ON – Julien]

Ο Maurice έχει συμμετάσχει στην ταινία του Jean Daniel Pollet *Η ΤΑΞΗ* και ο Maurice γνώρισε το Ρεμουντάκη πολύ καλά και ο Ρεμουντάκης του είπε, σίγουρα στην Ελβετία, θα μπορέσεις να βρεις ένα γιατρό για τα μάτια μου, για να δω ξανά; Και για τα δόντια μου, επειδή για να μασήσω, για να έχω δόντια'.

Για τα μάτια ήτανε δύσκολο. Και τότε ο Maurice με πήρε τηλέφωνο, ήρθα μαζί του στο νοσοκομείο και έφτιαξα τα δόντια του Ρεμουντάκη. Αλλά στην αρχή δεν είχα σχέση μεγάλη με το Ρεμουντάκη επειδή δεν ήξερα τα ελληνικά όπως σου το είπα, ούτε τα κολλυβογράμματα.

11. Η κηλίδα εξαφανίστηκε - Τότε βρήκα δουλειά φύλακα

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο. Φωτογραφίες της εποχής.

[ON – Φουντουλάκης]

Άρχισα τη θεραπεία, φρόντισα να βρω τον εαυτό μου, ύστερα από λίγους μήνες, η νόσος του Χάνσεν άρχισε να υποχωρεί για μένα, η κηλίδα εξαφανίστηκε.

Μόλις πάτησα στα πόδια μου, καθόλου δε γνωριζόμουν ότι ήμουν άρρωστος, πήρα μια άδεια για έξι μήνες και έφυγα.

Είχα δωμάτιο στον Πειραιά, έμενα στο δωμάτιο αυτό, έψαχνα για δουλειά.

Δεν βρήκα. Ανανεώνω την άδεια μου και ψάχνω πάλι για δουλειά.

Τότε βρήκα δουλειά, φύλακας στις αποθήκες του Υπουργείου Δημοσίων Έργων, στο Κερατσίνι.

12. Η πρώτη θεραπεία - Η ρακή με μέλι ζεστό και το αγέρωχο παράστημα

Ο Julien περπατά σε εξωτερικούς χώρους της «Αγίας Βαρβάρας» (παλιό νοσοκομείο).

Κάθεται κάτω από ένα δέντρο δίπλα στον κεντρικό δρόμο.

Φωτογραφίες της Τασίας και του Ρεμουντάκη.

Ο Ρεμουντάκης, έξω από την καλύβα τους, καπνίζει (αρχαικό πλάνο από την «Τάξη»).

[ON – Julien]

Όταν ήρθα για πρώτη φορά εδώ με τον Maurice Born, και πριν μπούμε μέσα, πήγαμε σ' ένα καφενείο να πιούμε μια ρακή. Μου είπε, θα είναι καλύτερα για σένα επειδή είναι εντυπωσιακό, θα δεις. Και πήγαμε.

Ήρθαμε εδώ και πίσω απ' την εκκλησία εδώ, οι Ρεμουντάκηδες είχαν ένα καλύβι, στη σκιά ενός δένδρου και ήτανε πολύ εντυπωσιακό επειδή τον είχε σημαδέψει έντονα η αρρώστια τον Ρεμουντάκη.

Αλλά όχι, η Τασία ήτανε αρκετά καλά, αλλά είχε μια τρυφερή φροντίδα για τον άντρα της.

Με προσοχή, τον βοηθούσε να καθίσει στη καρέκλα.

Και θυμάμαι ότι μας έφτιαξε η Τασία ρακή με μέλι ζεστό.

Έχω ακόμα τη γεύση στο στόμα μου.

Και βέβαια είχε παραμορφώσεις ο Επαμεινώνδας, είχε ακρωτηριασμούς, τύφλωση, αλλά έδειχνε μια δύναμη, έδειχνε αγέρωχο παράστημα και η συμπεριφορά του εντυπωσίαζε το περιβάλλον του.

Ήταν φοβερό, ήταν δύσκολο αλλά αμέσως αναρωτήθηκα για ποιο λόγο ήμουν εδώ; Για να φτιάξω τα δόντια του. Για να του δώσω ένα χαμόγελο. Και αυτό με βοήθησε και γενικά προσπαθώ να δω την εσωτερική ομορφιά του ανθρώπου και αυτό με βοηθάει πάρα πολύ.

Super 1

**Ο Επαμεινώνδας Ρεμουντάκης (1914-1978),
θρυλική μορφή της Σπιναλόγκας, έφτασε εκεί το 1936.**

Όταν διαγνώστηκε, ήταν τριτοετής φοιτητής της Νομικής.

Φωτογραφίες του Ρεμουντάκη εκείνης της εποχής και η φοιτητική ταυτότητα.

[OFF – Julien]

Πολύ σημαντικός άνθρωπος που έχει παίξει μεγάλο ρόλο στη Σπιναλόγκα. Όταν έφτασε εκεί, το 1936, η ζωή των άλλων ασθενών άλλαξε πολύ και πέτυχε πολλά πράγματα για τη βελτίωση της ζωής εκεί μέσα.

Super 2

**Ο Επαμεινώνδας Ρεμουντάκης και ο Julien Grivel
γνωρίστηκαν πολύ αργότερα, το 1972, στην «Αγία Βαρβάρα».**

13. Το σεμνό και καλοσυνάτο παλικάρι - Ν' ακούσω την κρεμμυδίλα του

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.

Φωτογραφίες του Julien με ασθενείς του.

[ON – Φουντουλάκης]

Ο Ζουλιέν, Γκριβέλ, ήτανε ένα παλικάρι πολύ σεμνό, πολύ καλοσυνάτο. Του λέει μια μέρα ο Ρεμουντάκης, «αν ήταν δυνατόν, να μασήσω ένα φύλλο κρεμμύδι, ν' ακούσω την κρεμμυδίλα. Δεν μπορώ να μασήσω, δεν έχω δόντια να μασήσω ένα κρεμμύδι, ν' ακούσω τ' άρωμά του, την κρεμμυδίλα του, να με κάψει λίγο». Του λέει «Εγώ θα σ' τα φτιάξω».

Έφυγε πήγε στην Ελβετία και γυρίζει μετά, μαζί με ένα οδοντοτεχνίτη και του κάνει μια μασέλα πάνω, κάτω. Ω! Χαράς ευαγγέλια ο Ρεμουντάκης. Δοκίμασε το κρεμμύδι, το 'νιωσε. Από τότε ένιωσε ο ίδιος την ανάγκη να 'ρχεται να προσφέρει στους αρρώστους όσο μπορούσε περισσότερο και, στα δόντια τους.

14. Αυτή η αποστολή μου άρεσε

Φωτογραφίες του Julien και του Alain με ασθενείς τους.

[OFF – Julien]

Αυτή η αποστολή μου άρεσε πολύ και ζήτησα την άδεια στον υπουργό Δοξιάδη και μου την έδωσε. Ήτανε ανακούφιση γι' αυτούς τους ανθρώπους νομίζω. Και ένας άλλος φίλος από Γενεύη όταν άκουσε ότι έκανα αυτό, αυτή τη δουλειά, είχε ενδιαφέρον να 'ρθει και ήρθε. Ήρθε μια φορά το χρόνο κι έτσι ήρθαμε τρεις φορές το χρόνο για να φτιάξουν τα δόντια τους. Ο Αλαίν έμεινε δέκα χρόνια εδώ και μετά σταμάτησε κι εγώ συνέχισα να 'ρθω μέχρι το '98.

15. Αυτός και η γυναίκα του, η Christiane, ερχόντουσαν μαζί

Φωνή Μανώλη Φουντουλάκη σε μαγνητόφωνο.

Φωτογραφίες του Julien και της Christiane με ασθενείς.

[OFF – Φουντουλάκης] (αρχείο)

Ερχότανε δυο φορές το χρόνο, όταν έπαιρνε την άδεια του, τις διακοπές του δηλαδή τις έκανε να εξυπηρετεί τους αρρώστους, να τους φτιάχνει τα δόντια, τσάμπα.

Τότε υπήρχανε πάρα πολλοί μέσα στο νοσοκομείο άρρωστοι, και όλων τα δόντια ήτανε χάλια.

Αγαπούσε πολύ τους αρρώστους και οι άρρωστοι τον αγαπούσαν όμως.

Ας είναι καλά κι αυτός και η γυναίκα του, η Christiane.

Ερχόντουσαν μαζί, τον βοήθαγε σε όλες του τις δουλειές η γυναίκα του.

Θαυμάσια κοπέλα.

16. Η προσοχή αποκοιμίζει τον άνθρωπο

Ο Julien περπατά μόνος του, στην παραθαλάσσια τοποθεσία (safe place).

Λαξεμένες πέτρες, βράχια και κύματα.

[ON – Julien]

Είναι το μέρος που ντύνω αυτές τις στιγμές με όνειρα.

Νιώθω συμφωνία με τους άλλους, με το περιβάλλον, με τον εαυτό μου.

Αυτό το μέρος είναι το safe place μου. Εδώ είναι και το μέρος των σκέψεων.

Δηλαδή αναρωτιέμαι πολύ συχνά για ποιο λόγο ήρθα εδώ, στην Αθήνα,

στους ασθενείς, για να φτιάξω τα δόντια τους,

για ποιο λόγο ήθελα να συναντήσω τον κόσμο της διαφοράς.

Βέβαια αυτός ο κόσμος της διαφοράς εντυπωσιάζε, εντυπωσιάζει,

αποσταθεροποιεί τις βεβαιότητες που νόμιζα ότι ήταν οριστικές.

Πήρα το ρίσκο να μην είμαι προσεκτικός. Νομίζω ότι η ζωή πρέπει να έχει κίνηση.

Η προσοχή αποκοιμίζει τον άνθρωπο, η προσοχή, αποκοιμίζει.

Βέβαια, είναι άνετο αλλά δεν έχει κίνηση, κρίμα.

17. Τον ανήφορο θα τονε τραβήξουμε μαζί - Πόση φτώχεια, αλλά τόση ευτυχία

Ο Μανώλης Φουντουλάκης στην πολυθρόνα στην ταράτσα του σπιτιού. Ημερήσιο.

[ON – Φουντουλάκης]

Με το Λενιώ είχαμε συνεννοηθεί, μόλις αρρώστησα του γράφω ένα γράμμα και του λέω ότι, Λενιώ ότι είχαμε ως τώρα τέλειωσε.

Κοίταξε να βρεις ένα παλικάρι στην υπόλοιπη ζωή σου. Εμένα ξέγραψε με.

Το Λενιώ μου απαντά: ααα!, τώρα είναι που δεν ξεκουνάω από κοντά σου.

Τον ανήφορο θα τονε τραβήξουμε μαζί.

Μα πλύστρα, μα καθαρίστρια, μα δεν ξέρω τι, νοσοκόμα, τι μπορώ να γίνω, μαζί θα τραβήξουμε τον ανήφορο.

Μόλις έγινα αορίστου χρόνου, κατεβαίνω κάτω,

παίρνω μια άδεια, κατεβαίνω κάτω,

παίρνω τη Λενιώ, στεφανωνόμαστε στον Αϊ Γιώργη το Σεληνάρι,

και φεύγουμε απάνω.

Εκεί εχτίσαμε μια φωλίτσα και στηλιάσαμε την αγάπη μας.

Φωνή Μανώλη Φουντουλάκη σε μαγνητόφωνο.

Φωτογραφίες του Μανώλη και της Λενιώς εκείνης της εποχής.

[OFF – Φουντουλάκης] (αρχείο)

Εμείς με τη Λενιώ παίζαμε κάθε απόγευμα, τάβλι, απαραίτητο ήτανε.
Κάθε απόγευμα περνούσε ο κόσμος και μας έβλεπε στη βεράντα,
να μου είχε ετοιμάσει τον καφέ μου η Λενιώ
και δως του μια παρτίδα τάβλι, δύο παρτίδες, μέχρι να κερδίσει εκείνη μια παρτίδα.

Ο Μανώλης Φουντουλάκης στην πολυθρόνα στην ταράτσα του σπιτιού. Ημερήσιο.

[ON – Φουντουλάκης]

Τι ωραίο που ήτανε, τι ωραία εποχή, πόση φτώχεια, αλλά τόση ευτυχία...
Κάναμε και την κόρη, χαρά μας, περάσαμε όμορφα, 24 χρόνια.

18. Αναρωτήθηκα τι κάνω εδώ

**Ο Julien βγαίνει από το ξενοδοχείο Dorian Inn. Περπατά έως τη στάση του λεωφορείου 839.
Ο Julien στο λεωφορείο. Περπατά έως την είσοδο του νοσοκομείου.**

[OFF – Julien]

Από δω, από αυτό το ξενοδοχείο, ήτανε πολύ πρακτικό
επειδή στην οδό Μενάνδρου περνούσε το λεωφορείο 839
για το νοσοκομείο, για τη στάση Λοιμωδών.
Όταν ερχόμουν εδώ, μετά από το λεωφορείο,
μέχρι την είσοδο του νοσοκομείου, αναρωτήθηκα τι κάνω εδώ
επειδή ήμουν κουρασμένος απ' τη δουλειά μου στη Γενεύη
και τώρα θα πας σε πιο δύσκολη κατάσταση.

19. Τους ρώτησα: «Από πού είσαστε; Η καταγωγή σας;»

Ο Julien ξεναγεί μπροστά στα μπαλκόνια των δωματίων που έμεναν οι ασθενείς.

[ON – Julien]

400 άνθρωποι μέσα, πάρα πολλή δουλειά.
Όταν πρωτοήρθα εδώ ήτανε γεμάτα τα κτίρια,
τα δωμάτια γεμάτα και εδώ για κάθε δωμάτιο είχε,
είχε έναν κήπο με λάχανα, με φρούτα.

**Ο Julien κάθεται κάτω από ένα δέντρο, δίπλα στον κεντρικό δρόμο.
Φωτογραφίες του Julien με ασθενείς.**

[ON – Julien]

Με ρωτάς εάν φοβήθηκα;
Δεν ξέρω, δεν, δεν ποτέ δεν έχω φοβηθεί.
Ενώ ήμουν πολύ κοντά τους, κοντά στο στόμα τους,
αλλά αυτό που ήταν εντυπωσιακό, ήτανε οι παραμορφώσεις
αλλά όταν ήτανε έτσι, πριν να έχω εντύπωση, τους ρώτησα
'Από πού είσαστε; Η καταγωγή σας;'
Και τότε, τότε ήτανε ένα φως στο πρόσωπό τους
και μου αφήγησαν πώς ήτανε το χωριό τους,
η οικογένεια τους και λοιπά και ήτανε ανακούφιση, ανακούφιση.
Αλλά δεν φοβήθηκα επειδή ήξερα ότι δεν είναι μεταδοτική πολύ,
είναι πολύ λίγο μεταδοτική στους ενήλικες.

20. Έκλαιγε από τη συγκίνηση επειδή της έδωσα φροντίδα

Ο Julien περπατά μπροστά στους χαλασμένους τοίχους ενός παλιού περίπτερου ασθενών.

[OFF – Julien]

Ακόμα και οι τοίχοι μοιάζουν με τη λέπρα.

**Ο Julien έρχεται μπροστά σε είσοδο παλιού περίπτερου ασθενών, κλεισμένη με τούβλα.
Φωτογραφία της Δέσποινας μπροστά σε αυτή την είσοδο.**

[ON – Julien]

Εδώ είναι η πόρτα που φαίνεται η Δέσποινα.

Θυμάμαι όταν ήρθε στο ιατρείο μου αυτή η γυναίκα,
της έβαλα μια πετσέτα μπροστά της, έτσι, και άρχισε και έκλαιγε,
έκλαιγε από τη συγκίνηση επειδή της έδωσα φροντίδα.
Πάντα κάνουμε έτσι, βέβαια, στο ιατρείο
αλλά γι αυτήν ήτανε μια πολύ συγκινητική στιγμή.
Με κλάματα, από συγκίνηση, τη θυμάμαι.

Έκλεισαν τις πόρτες, τα παράθυρα επειδή έχουν μπει μέσα πρόσφυγες.

21. Κύριε Υπουργέ, εγώ για σένα μπήκα εδώ

**Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.
Φωτογραφίες του Ρεμουντάκη και άλλων ασθενών στη Σπιναλόγκα.**

[ON – Φουντουλάκης]

Κοίταζε κατάματα ο Ρεμουντάκης το Νομάρχη και του έλεγε,
Κύριε Νομάρχα, Κύριε Υπουργέ, εγώ για σένα μπήκα εδώ,
για σένα, για να προφυλάξω εσένα και τα παιδιά σου
μπήκα και απομονώθηκα και πεθαίνω ζωντανός.
Έχεις απόλυτη υποχρέωση να με κοιτάξεις, να με φροντίσεις.
Άρχισαν τότε να καταλαβαίνουν ότι υπάρχουν άνθρωποι εκεί μέσα.

22. Ποτέ δεν άφησα το σκοτάδι να κυριεύει τις σκέψεις μου

Ο Julien κινείται με λεωφορείο. Βγάζει ένα σημειωματάριο και γράφει. Στοχάζεται.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Τον βλέπω στο κρεβάτι του να ζει τις τελευταίες στιγμές του.
Το πρόσωπο του μοιάζει ήδη με νεκρικό. Αναρωτιέμαι πού βρίσκεται.
Τι σκέφτεται άραγε όταν φτάνει στο τίποτα, στο χείλος της προσωπικής του αβύσσου.
Μια μουσική συμφωνία τον είχε κιάλας συμφιλιώσει με το θάνατο.
«Αυτή η ασθένεια είναι σαν τον πόλεμο, αιχμαλωτίζει τα όνειρα», μου λέει
«και παρά την τύφλωσή μου, ποτέ δεν άφησα το σκοτάδι
να κυριεύει τις σκέψεις μου», συνεχίζει.

Ο Julien κάθεται στο εσωτερικό ενός καφενείου. Τον σερβίρουν.

[ON – Julien]

Φχαριστώ πολύ.

Βγάζει το σημειωματάριο και συνεχίζει να γράφει.

[OFF – Julien ημερολόγια]

«Κάθε αυγή μου δείχνει ότι ο κόσμος είναι ζωντανός.
Η μόνη μου λύπη όμως είναι να έχω δύο χέρια
και να μην έχω κανέναν να αγκαλιάσω», μου είπε κάποτε.

22α. Η ποιότητα ενός ανθρώπου είναι αυτό που δίνει στον κόσμο

Συνεχίζει να γράφει. Φωτογραφία των γονιών του (διαφάνεια, transparency).

[OFF – Julien ημερολόγια]

Αγαπητοί μου γονείς, πόσο δύσκολο είναι να είμαι μπροστά σε μια κενή σελίδα γεμάτος μεγάλη συγκίνηση ανάμεσα στην επώδυνη σκιά της απουσίας σας από τη μια και της ευγνωμοσύνης για όλα αυτά που μου προσφέρατε από την άλλη. ...

Τρέμει η πένα μου... Οι λέξεις γίνονται εύθραυστες.

Συνειδητοποιώ πως η ποιότητα ενός ανθρώπου δεν είναι ο βαθμός του απολυτηρίου του αλλά αυτό που δίνει στον κόσμο.

23. Ήτανε μέσα στο μάτι του κυκλώνα και δεν έπαθε καμιά τους τίποτα

**Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.
Φωτογραφία του Ρεμουντάκη και άλλων ασθενών στη Σπιναλόγκα.**

[ON – Φουντουλάκης]

Ο Ρεμουντάκης, άρχισε να ζητάει, τους μάζευε όλους, αυτό θα κάνουμε.
Διορίσανε κι άλλες νοσοκόμες, προπαντός ανετάκτριες,
αυτές που ανέτασαν τους γερόντους εκεί, τους ανικάνους,
τους σκούπιζαν το σπιτάκι τους, τους μαγείρευαν.
Ήτανε 40 γυναίκες, πλύστρες και ανετάχτριες.
Έζησαν τη ζωή τους ολόκληρη, μέσα στη λέπρα, μέσα στο πύο,
μέσα στη βρωμιά, τις ακαθαρσίες των αρρώστων και καμιά δεν προσεβλήθηκε.

Εδώ είναι που μιλάμε και λέμε ότι είναι πάρα πολύ δύσκολα τα πράγματα.

Πού τη βρήκε ο καθένας...

Αυτές που ήτανε μέσα στο μάτι του κυκλώνα δεν έπαθε καμιά τους τίποτα.

24. Θυμάσαι 1;

Ο Julien και η Christiane περπατούν στους εξωτερικούς χώρους του παλιού λεπροκομείου.

[ON – Julien και Christiane]

- Θυμάσαι; Ήτανε ο κουρέας εδώ. Θυμάσαι;
- Α θυμάμαι ναι, πριν από χρόνια.
- Α, και η πύλη αυτή ήταν ανοιχτή
- Ναι.
- Θυμάσαι το τηλέφωνο;
- Ναι, θυμάμαι.
- Από κει, σε πήρα τηλέφωνο πολλές φορές στη Γενεύη, όταν ήμουνα μόνος μου.
- Ναι, ναι.
- Εδώ το καφενείο. Θυμάσαι τον καφετζή;
- Ο Παντελής.
- Τον Παντελή; (γελάει)
- Σε ζήλευα, επειδή κάθε φορά που ήμουν μόνος μου δεν είχα τίποτα,
αλλά όταν ήσουνα μαζί μου, κάθε μέρα μου έφερνε ένα καφέ στο οδοντιατρείο.
Ζήλια, ζήλια.
- Πόσες φορές έχουμε περάσει από 'δω...

Ο Julien & η Christiane μπροστά στους παλιούς τηλεφωνικούς θαλάμους.

[ON – Christiane (Julien wife)] μιλάει γαλλικά

Όταν γνώρισα τον Julien, μου μίλησε για την αποστολή του στην Αθήνα

και αν θυμάμαι καλά, είπα στον εαυτό μου: γιατί να μην τον συνοδεύσω;
Έτσι το αποφάσισα, έτσι έγινε.
Είναι μια υπέροχη ιστορία μοιράσματος.

Καθώς ήμουν νοσοκόμα, ήξερα περίπου τι να κάνω.
Και έτσι μπορούσα να βοηθήσω τον Julien.
Δηλαδή να τακτοποιήσω τους ασθενείς, να τους βάλω μια πετσέτα
και εκείνοι ήταν τόσο συγκινημένοι από το σεβασμό που τους δείχναμε.
Φυσικά άδειαζα τη λεκάνη, ετοίμαζα όλα τα όργανα.

[ON – Julien]

Πολύ μεγάλη βοηθός ήτανε.
Αλλά και έγινε το ίνδαλμα
του νοσοκομείου.
Επειδή την αγαπούσαν όλοι πολύ, πιο πολύ από μένα (γελάει).
Συνειδητοποιώ ότι είμαι τυχερός.

25. Πού να πάνε; Μαρτύριο είναι, δεν είναι ζωή

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.

[ON – Φουντουλάκης]

Πού να πάνε;
Η Αγία Βαρβάρα είχε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η Σπιναλόγκα την εστερείτο.
Την ελευθερία όμως της Σπιναλόγκας δεν την είχε η Αγία Βαρβάρα, περιορισμένα.
Εκεί ήτανε πιο δύσκολη η ζωή, στην Αγία Βαρβάρα.
Γι' αυτό προτιμούσανε οι περισσότεροι τη Σπιναλόγκα.
Και προπαντός, όσοι είχανε ανάγκη από γυναίκα κι όσοι θέλανε να ζήσουν μια ζωή,
μπορώ να πω, ανθρώπινη.
Γιατί και η ζωή της Αγίας Βαρβάρας, όταν σε χωρίζει με μια κοπέλα
που έχεις γνωρίσει κι εσύ θες να παντρευτείς και σου απαγορεύει
να παντρευτείς και δε ζεις μαζί, ο ένας στον ένα θάλαμο,
ο άλλος στον άλλο θάλαμο, τι ζωή είναι αυτή;
Μαρτύριο είναι, δεν είναι ζωή.

26. Θυμάσαι 2;

Ο Julien και η Christiane συνεχίζουν τον περίπατό τους στο παλιό λεπροκομείο.

[ON – Julien και Christiane]

- Α, αυτό το κτίριο.
- Θα σου δείξω το δωμάτιο του Ρεμουντάκη, πού ήτανε.
- Οι Ρεμουντάκηδες.
- Αυτό ήτανε, αυτό ήτανε. Και απέναντι, μέσα, ήτανε ο Φουντουλάκης.
- Θυμάσαι τη φωτογραφία με το Ρεμουντάκη και τον Ζαν Πιερ;
- Τον οδοντοτεχνίτη...

Ο Julien και η Christiane βλέπουν μια γνωστή του στο μπαλκόνι ενός διαμερίσματος.

[ON – Julien και Γυναίκα]

Γ: Τι κάνετε;

J: Πολύ καλά

Γ: Μόλις την έκανα μπάνιο τώρα και είχα γδυθεί.
Ελάτε, ελάτε μέσα

J: Πώς είναι η Καλλιόπη;

Γ: Καλά είναι, ελάτε να τη δείτε

J: Από δω, εντάξει, ωραία, θα 'ρθούμε με τη Κριστιάν.
Γ: Όποτε θέλετε ναι, εδώ είμαστε, φχαριστούμε πάρα πολύ,
πάρα πολύ, φιλάκια πολλά.

Φωτογραφίες του Ρεμουντάκη.

[OFF – Julien]

Θυμάμαι μια αστεία περιπέτεια:
πήγαμε με τον Ρεμουντάκη στο οδοντιατρείο του νοσοκομείου.
Κάθισε στην καρέκλα και φοβόταν, φοβόταν σαν παιδάκι.
Όταν ήθελα να ρίξω μια ματιά στο στόμα του, μου σταμάτησε
το χέρι και μου είπε ένα λεπτό παρακαλώ και άναψε ένα τσιγάρο σαν να
ήταν το τελευταίο του και γελάσαμε πολύ.

27. Η νόσος είχε αρχίσει να καταπολεμείται

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.

[ON – Φουντουλάκης]

Όταν εβγήκα από την Αγία Βαρβάρα, ήρθα εδώ στην Ελούντα,
πήγα και επισκέφτηκα τη Σπιναλόγκα.
Είχανε περάσει 5 χρόνια, 4 χρόνια, από τότε που είχαν αρχίσει θεραπεία, στη Σπιναλόγκα.
Εγνωρίζομουν με πολλούς αρρώστους. Πολλοί με πήραν στα σπίτια τους.
Ντρεπόμουν να καθίσω στα καθίσματά τους.
Κέντημα, πλέξιμο, δαντέλες, νοικοκυριό, αρχοντιά.
Βλέπετε το φάρμακο είχε κάνει την ενέργειά του.
Το χεράκια τους δεν πάθαινανε πια αλλοιώσεις.
Η νόσος είχε αρχίσει να καταπολεμείται, εκαταπολεμείτο, δυνατά.
Όλοι οι άρρωστοι είχαν άλλον, διαφορετικό αέρα.

28. Είναι η ψυχούλα μου η Christiane, φανταστική γυναίκα

Ο Julien και η Christiane, καθ' οδόν με το λεωφορείο. Αστειεύονται.

[ON – Julien και Christiane]

- Επειδή, α ... έχουμε παντρευτεί στο Δημαρχείο της Αγίας Βαρβάρας,
επειδή έπρεπε να έχουμε το όνομα της Αγίας Βαρβάρας
γραμμένο στο μυαλό μας και στη βέρα μας,

Ο Julien και η Christiane περπατούν σε ένα δρόμο με δεντρίλια. Κάτι βλέπουν και γελούν.

[ON – Julien και Christiane] (Συζήτηση στα γαλλικά)

- Απίστευτο
Ελένη, την λένε Ελένη.

Πλησιάζουν την κάμερα και μας δείχνουν την οθόνη του κινητού.

- Τώρα, θα σου δείξω την κοπέλα
που είχα πριν την Christiane, την έλεγε Ελένη.
Βλέπεις;

Ο Julien και το άλογό του σε τρυφερή πόζα στο γρασίδι.

- Και ζηλεύει η Christiane.

Ο Julien και η Christiane περπατούν στην Ομόνοια. Αστειεύονται.

- Τι θέλεις;..... μια δροσερή θάλασσα ή κάτι τέτοιο; (Συζήτηση στα γαλλικά)

Ο Julien και η Christiane περπατούν σε παράδρομο της Ομόνοιας. Ζωηρή κίνηση πεζών.

[OFF – Julien]

Αυτή η γειτονιά πολύ μου αρέσει, βρίσκομε εθνότητες πολλές,
είναι ζωηρή οδός και με πολλά μαγαζιά, με μικρά πράγματα, απ' όλα.

Ο Julien και η Christiane στο καφενείο που έγραφε ο Julien. Τσουγκρίζουν τα ποτήρια. Ο σερβιτόρος τους φέρνει τον μεζέ. Τον προσκαλούν να καθίσει μαζί τους.

- Χαίρετε.
- Όπα... (τσουγκρίζουν)
- Πολύ ωραία. (Julien)
- Αν χρειάζεστε κάτι άλλο, εδώ είμαι. (σερβιτόρος)
- Να καθίσετε λίγο εδώ πέρα...(Julien)

Θέλω να σας εξηγήσω πως οι καημένοι φιλέλληνες,
πολύ συχνά μπερδεύομαστε με τη γλώσσα, με τα ελληνικά μας.
Μου λέει η γυναίκα μου, σήμερα το απόγευμα συνάντησα τον παπά στο δρόμο,
ένα παπά, και τον ρώτησε «πώς είναι η πάπια;», αντί να πει παπαδιά.

**Ο Julien, στο τραπέζι της κουζίνας του Φουντουλάκη.
Νεανικές φωτογραφίες της Christiane.**

[ON – Julien]

Ψυχούλα, είναι η ψυχούλα μου η Christiane, ναι, φανταστική γυναίκα.
Η ζωή είναι πολύ απλή μαζί της, πολύ απλή.
Πολύ συχνά, όταν ήμασταν στο νοσοκομείο,
της είπα δεν θέλεις να πας στα νησιά, στην ωραία θάλασσα;
Προτιμάς να είσαι μαζί μου εδώ, στο λεπροκομείο;
Και συμφωνούσε (γελάει)
Α, πλούσια ψυχή.

29. Τα ζευγάρια στα καφενεία

Ο Μανώλης Φουντουλάκης κάθεται μπροστά στον πέτρινο τοίχο.

[ON – Φουντουλάκης]

Λέμε για τη δυστυχία, αλλά πολλές φορές τα ζευγάρια τα 'βλεπες
κάθε βράδυ, μα είτε ήτανε τελείως καλά είτε και ελαττωματικά,
τα 'χε προσβάλει η αρρώστια, κατεβαίνανε, είχε δυο καφενεία μεγάλα
και κατεβαίνανε τα ζευγάρια στο καφενείο, δυο, δυο ζευγάρια, τρία ζευγάρια, φίλοι
και καθόντουσαν στο στρογγυλό τραπέζι, το σιδερένιο,
να πάρουνε το λουκουμάκι τους οι γυναίκες,
τη βανίλια τους γιατί άλλα γλυκά δεν υπήρχανε εκείνη την εποχή
ή κανένα γλυκό του κουταλιού αν είχανε φέρει
και οι άντρες να πιούνε τσι ρακές τους, τα καραφάκια τους.
Και μέχρι πολλές φορές κάνανε κέφι, εστήνανε και το χορό.

30. Μου έμαθαν να μην φοβάμαι το θάνατο

**Ο Julien, σε ένα μεγάλο πάρκο με πολλά δέντρα και διάφορες κατασκευές (στέγαστρα,
παγκάκια, παιδικές γωνιές κ.ά.)**

Φωτογραφίες με καλύβια, κήπους, λαχανικά κ.ά.

[ON – Julien]

Α, θυμάμαι αυτό το ντεπόζιτο που ήτανε κοντά στη καλύβα της Αικατερίνης, της Αγίας Αικατερίνης για την οποία μιλάω στο βιβλίο μου.

Εδώ πέρα δεν είχε τίποτα, ούτε ένα δένδρο.
Και οι ασθενείς έχουν φυτέψει αυτά τα πεύκα
και άλλα πεύκα πιο πίσω απ' τα κτίρια.
Και παντού είχε καλύβια, κήπους, λαχανικά.

[ON – Φουντουλάκης]

Λουλούδια, λουλούδια να δούνε τα μάτια σου.
Ένα μπουκέτο, ένας ανθόκηπος ήτανε όλα τα χτίρια, γύρω γύρω,
τα καινούργια χτίρια.
Δεν είχε πού να καταναλώσει την ενέργεια που είχε ο άρρωστος
και φροντίζανε όλοι να σκαλίζουνε, να ποτίζουνε, να φτιάχνουνε
κι έτσι μπόρεσαν και χαιρόντουσαν την ομορφιά.

Ο Julien όρθιος ανάμεσα στα δέντρα

[ON – Julien]

Στον τοίχο αυτό είχε χτίσει μια καλύβα ο αδερφός του καφετζή του νοσοκομείου,
που ήτανε κωφάλαλος, ήτανε ο Γιώργος.

Ο Julien κάθεται σ' ένα παγκάκι.

[ON – Julien]

Με αυτή την εμπειρία, νιώθω μέσα μου ότι δίνοντας, εμπλουτίζομαι.
Νιώθω, μέσα μου, τόσα πολλά.
Δεν ξέρω τι σημαίνει η ευτυχία, δεν ξέρω.
Αλλά ήταν, πέρασα με αυτούς τους ανθρώπους στιγμές αιωνιότητας.
Πολύ βαθιά.

Και ακόμα περισσότερο έχω προτιμήσει να είμαι παρά να έχω.
Τι είχαν απ' τη ζωή; Έμειναν στη σκιά και όμως έμειναν όρθιοι.
Μου έμαθαν το κουράγιο. Μου έμαθαν να σουτάρω
τις λεπτομέρειες της ζωής.
Και μου έμαθαν να μην φοβάμαι το θάνατο.

Και όταν λέω, μιλάω για το θάνατο, δεν ήξερα,
πριν ήμουν απρόσβλητος αλλά πρόσφατα έμαθα ότι είχα καρκίνο.
Και με αυτή τη διάγνωση, περίεργα, έμεινα ήρεμος.
Και ξέρω ότι είναι χάρη σε αυτούς τους ανθρώπους
που είχαν τόσο κουράγιο που έμεινα έτσι.
Δέχτηκα τη διάγνωση με ηρεμία.

Έκανα θεραπεία και τώρα,
τώρα είμαι καλά, προσωρινά καλά.

Ο Julien περπατάει. Μια μπάλα έφυγε από μια παρέα μικρών παιδιών. Την πλησιάζει, κοντρολάρει και βάζει γκολ σε αυτοσχέδιο τέρμα.

- Γκολ!!!

31. Δύσκολο να εισπράττουμε χαρά όταν υπάρχει θύμα

**Ο Julien περπατά μόνος του, στην παραθαλάσσια τοποθεσία (safe place).
Λαξεμένες πέτρες, βράχια και κύματα.**

[OFF – Julien ημερολόγια]

«Βλέπεις, αφού έχασα το φως εν θυμάμαι το πρόσωπό μου

και δεν ξέρω το δικό σου. Είμαστε δύο απρόσωπα όντα....
Εδώ στην κοινότητα σεβόμαστε το λόγο μας κι όμως είμαστε τόσο μόνοι.»
μου είπε κάποτε ένας ασθενής.

Δεν υπάρχει νίκη που δεν αφήνει πικρή γεύση.
Είναι δύσκολο να εισπράττουμε χαρά όταν υπάρχει θύμα, όταν υπάρχει φόνος.
Το να είσαι άνθρωπος είναι να είσαι πάντα σε μια ευεργετική σχέση με τον άλλο
χωρίς να τον συντρίψεις ή να τον ταπεινώσεις.

32. Η υποτροπή

**Ο Μανώλης Φουντουλάκης στην πολυθρόνα στην ταράτσα του σπιτιού. Ημερήσιο.
Φωτογραφίες του Μανώλη, της Λενιώς, της κόρης τους κ.ά.**

[ΟΝ – Φουντουλάκης]

Περάσαμε όμορφα, 24 χρόνια, ίσαμε που ζήλεψε πάλι η μοίρα.
Άλλη δοκιμασία, μια υποτροπή, παρόλο που έκανα θεραπεία,
μού 'ρθε μια υποτροπή πολύ άσχημη.
Μια στιγμή χωρίς να το καταλάβω βρέθηκα σε στιγμή να πεθάνω.
Παρακάλεσα τη Λενιώ να με πάρει να με πάει στο νοσοκομείο
να πεθάνω στο νοσοκομείο, δεν ήθελα να πεθάνω στο σπίτι.
Με πήρε ένα πρωί με πήγε στο νοσοκομείο,
με είδε τότε ο διευθυντής, «'ε, πως έγινες ρε Μανώλη έτσι;»
Με αρχίζει σε θεραπεία, με αρχίζει σε...

Σιγά, σιγά άρχισα να παίρνω τα πάνω μου, εκεί που ήμουν έτοιμος να πεθάνω.
Αλλά, μέσα σε μια βδομάδα, σε διάστημα 10 ημερών,
έχασα τα μουστάκια μου, έχασα τα γένια μου,
έχασα τα φρύδια μου, έχασα τα πάντα.
Μια αλωπεκία διαβολεμένη, η οποία προήλθε από τη νόσο,
με παραμόρφωσε και είμαι σε αυτή την κατάσταση που με βλέπετε σήμερα,
από τότε ως τώρα.

Συνήλθα, ύστερα από 1...2 μήνες, και αμέσως γύρεψα και ήθελα δουλειά.
Παρακάλεσα εκεί, εδώ, στο νοσοκομείο, εργαζόντουσαν όλοι οι άρρωστοι,
τις υπηρεσίες τις προσέφεραν οι άρρωστοι.
Παρακάλεσα εκεί, με βάλανε νοσοκόμο,
για να μπορέσουμε να σπουδάσουμε και το κορίτσι μας, τότε είχε μεγαλώσει,
η κόρη μας, είχε μπει στην ιατρική, κι έτσι δούλεψα 6 χρόνια
μέσα στο νοσοκομείο, ώσπου να βγάλει η Τίνη την ιατρική.

33. Η Αγία Αικατερίνη

Ορεινό κρητικό τοπίο (traveling).

Ο Julien περπατά στην κοινή αυλή σχολείου και εκκλησίας, σε χωριό (Μυρσίνη).

Ο Julien κάθεται κάτω από ένα δέντρο με φόντο το χωριό.

Φωτογραφίες της Αγίας Αικατερίνης, της μητέρας του και της Σπιναλόγκας.

[ΟΝ – Julien]

Είμαι πολύ συγκινημένος επειδή σ' αυτή την περιοχή
εγώ έχω γνωρίσει μια γυναίκα, που είχε 2 παιδιά,
και ξαφνικά προσβλήθηκε ο άντρας της από τη λέπρα.
Όταν έμαθε αυτός ότι ήταν άρρωστος, δεν ήθελε κανείς
να πάει μαζί του στη Σπιναλόγκα, έπρεπε να πάει.
Και η κυρία αυτή, δεν ήξερε ακριβώς τι να κάνει
και τελικά αποφάσισε ν' αφήσει τα παιδιά στους γονείς της,

και πήγε στη Σπιναλόγκα και εκεί βρήκε δουλειά, ήταν πλύστρα εκεί.
Να φανταστείς τι σήμαινε με αυτά τα ρούχα που είχε μέσα στη Σπιναλόγκα.

Μετά από 3 χρόνια, ήρθε η κόρη της, άρρωστη.
2 χρόνια μετά, ο γιός τους ήρθε και αυτός στη Σπιναλόγκα, άρρωστος.
Κι έτσι έμειναν μέσα στο λεπροκομείο μέχρι το τέλος,
με τα παιδιά της, με τα εγγόνια της,
και τελικά έμεινε 60 χρόνια, χωρίς να έχει προσβληθεί από τη νόσο.

Μια Αγία.
Πάντα ήτανε έτοιμη να βοηθάει...
και είμαι ευχαριστημένος επειδή μια φορά ήρθε μαζί μου
στο νοσοκομείο η μητέρα μου, και πήγαμε σ' αυτήν.
Ήθελα να γνωρίσει η μητέρα μου την Αγία αυτή. Ναι.

**Ο Julien ανάβει ένα κερί σ' ένα ξωκλήσι.
Περπατά στην αυλή. Καμπαναριό, μνήματα.**

[OFF – Julien ημερολόγια]

Συχνά η Αικατερίνη έρχεται στις σκέψεις μου.
Είναι από τους ανθρώπους που όταν φεύγουν
παίρνουν ένα κομμάτι από εμάς μαζί τους...

34. Ο θάνατος της Λενιώς

**Ο Μανώλης Φουντουλάκης στην πολυθρόνα, στην ταράτσα του σπιτιού. Ημερήσιο.
Φωτογραφίες του Μανώλη, της Λενιώς και της κόρης τους.**

[ON – Φουντουλάκης]

Πάλι κι εκεί με ζήλεψε η τύχη.
Το θησαυρό μου, τον άγγελό μου, μού τον πήρε ο χάρος.
Σε δύο μήνες μέσα μου την έφαε ο καρκίνος.
Τη σύζυγό μου, τη γυναίκα μου, τον άγγελό μου.
Δεν ήτανε σύζυγος, δεν ήτανε, ήτανε άγγελος.
Μητέρα, αδερφή, φίλη, όλα ήτανε.
Έμεινα έρημος.
Ετοιμάστηκα ν' αυτοκτονήσω και να πάω μαζί της στον ίδιο τάφο.
Αυτά δεν τα 'χω πει, δεν τα ξέρουν πολλοί.
Αυτή την ώρα βρέθηκε μπροστά μου η κόρη μου.
Αλλάζω σκέψη, κρεμάστηκα στο λαιμό της...

**Ο Julien στον τάφο της Λενιώς. Όρθιος, αποχαιρετά ευλαβικά και αναχωρεί.
Φωτογραφίες στον τάφο του Μανώλη και της Λενιώς.**

[OFF – Julien]

Στον τάφο της, μου έλεγε ο Μανώλης:
«Είμαι τυχερός, επειδή τώρα έχω δύο ψυχές· τη δική μου και εκείνη της Λενιώς.»

35. Το κρητικό μαχαίρι και το ελβετικό ρολόι

**Ο Julien, στο παράθυρο του αυτοκινήτου, κοιτάζει το τοπίο.
Ορεινό κρητικό τοπίο (traveling).**

[ON – Julien]

Μου αρέσει η ελιά, είναι το δένδρο του φωτός.
Το λάδι του δημιουργεί το φως στο λυχνάρι.

Ο Julien και η Christiane, στο καφενείο ενός χωριού (Κριτσά).

[ON – Julien & Cristiane]

Είμασταν οι δυο μας στο ραδιόφωνο Κρήτη και στο τέλος ο δημοσιογράφος με ρώτησε:
Αν έχει μπροστά σου την εκλογή μεταξύ ενός μαχαιριού κρητικού
ή ενός ελβετικού ρολόι, τι προτιμάς, τι θα διαλέξεις;

Και απάντησα εγώ θα διαλέξω το κρητικό μαχαίρι, βέβαια.

‘Για ποιο λόγο;’, μου είπε.

Επειδή αν κάποιος απειλεί τη γυναίκα μου,
πώς να την προστατέψω με ένα ελβετικό ρολόι;

36. Χάρισέ του ένα χαμόγελο, μα κι αυτό είναι μισό φάρμακο

Ο Μανώλης Φουντουλάκης στην πολυθρόνα, στην ταρατσα του σπιτιού. Ημερήσιο. Φωτογραφίες από την ορκωμοσία της κόρης τους.

[ON – Φουντουλάκης]

Όταν πήρε το πτυχίο της, όταν ορκίστηκε, ήρθε και μου λέει:

«μπαμπά ορκίστηκε, από σήμερα είμαι γιατρός».

Την αγκάλιασα, τη φίλησα, της είπα κόρη μου

από αυτή τη στιγμή όποιος έρθει σε σένα θα είναι πονεμένος.

Κάνε ότι μπορείς, να τον ανακουφίσεις και αν δεν μπορείς

χάρισε του ένα χαμόγελο μα κι αυτό είναι μισό φάρμακο.

Και μ' άκουσε...

Να 'ναι καλά.

Τιτίνη μου.

37. Ο άνθρωπος που έβγαινε από παραμύθι

Ο Julien, στο παράθυρο του αυτοκινήτου. Επαρχιακό τοπίο.

[OFF – Julien]

Χάρη στο μπάρμπα Μανώλη, πολύ αγαπώ την Κρήτη

και έχω γνωρίσει πολλούς ανθρώπους, που ζούνε στα χωριά

και πηγαίνω αρκετά συχνά να τους δω, στο χωριό τους.

Ένας ντόπιος, με άσπρα γένια, έχει βγει και τους περιμένει.

[ON – Julien]

Ωραίο πρόσωπο.

Ήτανε ο παπάς στη ταινία, ‘Το Νησί’.

Θερμή υποδοχή και εναγκαλισμοί με τον ντόπιο φίλο (Μανώλης Χαρούλης, καλλιτέχνης).

[ON – Julien & Cristiane & Μανώλης]

- Η χαρά, η χαρά! (Julien)

- Είσαι πιο μικρός από τότε που σε είδα! (Μανώλης)

- Τι έκπληξη! (Μανώλης)

- Τι έκπληξη καλή! (Julien)

- Σε βλέπω γερό. (Μανώλης)

- Είμαι καλά, προσωρινά. (Julien)

- Τι έκπληξη! (Μανώλης)

- Γεια σου κοπελάρα μου! (Μανώλης)

Γεια σου κοπέλα μου, καλώς όρισες.

- Μας λείπει ο μπάρμπα Μανώλης. (Julien)
- Το είπα τώρα, τώρα το είπα στο γιο μου το Γιώργη, λέω, δεν τονε ξεχνούμε. (Μανώλης)
- Περάστε παρακαλώ. (Μανώλης)

Εργαστήριο του Μανώλη, εσωτερικό. Πολλές καλλιτεχνικές δημιουργίες του Μανώλη.

[ON – Μανώλης & Julien & Cristiane]

- Πώς γνώρισες το μπάρμπα Μανώλη; (Julien)

Ήμουνα στο καραβάκι που πηγαίναμε το πρωί μέσα, 7 η ώρα, και είδα απέναντί μου ένα άνθρωπο ο οποίος μου θύμιζε ότι έβγαινε από παραμύθι. Δηλαδή, το πρώτο πράμα που πρόσεξα ήτανε ότι τα αυτάκια του εδώ ήτανε τόσο λεπτά που με το αέρα κάνανε, ...
Ναι το θυμάμαι.
Και λέω τι είναι αυτός ο άνθρωπος;

Ο Μανώλης παίζει με μια αυτοσχέδια λύρα από ανακυκλωμένα υλικά.

- Μια λύρα. (Julien)
- Λύρα. Και σου αφιερώνω ένα κομματάκι μικρό, (Μανώλης)
- Ευχαρίστως! (Julien)
- Από δω απ' την περιοχή μας, είναι. (Μανώλης)

38. Κανείς δεν με πρόσβαλε

Ο Julien και η Christiane περπατούν στα σοκάκια της Άνω Ελούντας (χωριό του Φουντουλάκη). Διαβάζουν μια επιγραφή σε τοίχο.

[ON – Julien] (γαλλικά)

Ε, βλέπεις τα λόγια του Καζαντζάκη που είναι γραμμένα στον τάφο του;
" Δεν ελπίζω τίποτα, Δε φοβάμαι τίποτα, Είμαι λέφτερος

Ο Julien και η Christiane περπατούν προς το σπίτι του Μανώλη Φουντουλάκη.

[OFF – Julien]

Ήρθαμε πολλές φορές στην αυλή αυτή με τον μπάρμπα Μανώλη, και όταν ήτανε εδώ κάθε φορά ήρθαμε σε αυτό το χωριό.

Ο Μανώλης Φουντουλάκης στην πολυθρόνα, στην ταράτσα του σπιτιού. Ημερήσιο. Φωτογραφίες του Φουντουλάκη με συγγενείς και φίλους.

[ON – Φουντουλάκης]

Ευχαριστώ όλους τους χωριανούς για την τόση αγάπη τους.
Μέχρι σήμερα κανείς δεν με πρόσβαλε, κανείς δεν μου είπε το παραμικρό, αγάπη μου έχουν δείξει.

Ο μπάρμπα Μανώλης κατεβαίνει αργά την εξωτερική σκάλα του σπιτιού. Χαιρετά τους γειτόνους δίπλα (δεν φαίνονται).

- Γειά σας.
- Μανώλη καλησπέρα, τι κάνεις;
- Καλά εσείς τι κάνετε;
- Καλά Μανωλάκη.

39. Στη μνήμη του μπάρμπα Μανώλη - Συνυπάρχουν για την ομορφιά του κόσμου

Ο Julien στη βιβλιοθήκη «Μανώλης Φουντουλάκης». Περιεργάζεται τα ράφια με τα βιβλία.

[ON – Julien]

Είμαι εδώ στη βιβλιοθήκη Μανώλη Φουντουλάκη,
έφτιαξαν αυτή τη βιβλιοθήκη, η οικογένεια του, στη μνήμη του,
χάρη στο δάσκαλο Μανώλη Μακράκη.

Πολύ μου αρέσει η βιβλιοθήκη επειδή ο κόσμος θα έπρεπε να είναι σαν βιβλιοθήκη,
επειδή βλέπουμε τόσοι πολλοί διαφορετικοί και αντιφατικοί τόμοι,
που συνυπάρχουν και ανέχονται ο ένας τον άλλο, για την ομορφιά του κόσμου.

Μου αρέσει ο Ερωτόκριτος, πολύ μου αρέσει.

40. ΕΛΛΑΔΑ η δική μου Ιθάκη

Διαδρομή με λεωφορείο. Αθηναϊκό τοπίο (Ιερά Οδός) (traveling).

Ο Julien, επιβάτης στο λεωφορείο, κοιτάζει σκεπτικός.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Υιοθετώντας τη γλώσσα των Ελλήνων, υιοθέτησα ασυνείδητα και τη σκέψη τους.
Μια εσωτερική κατάδυση σε μια χώρα που μου έδωσε,
και συνεχίζει να μου δίνει, το «ωραίο Ταξίδι» όπως λέει και ο Αλεξανδρινός.

ΕΛΛΑΔΑ η δική μου Ιθάκη (το εξώφυλλο του βιβλίου που έγραψε ο Julien)

Ένα συναρπαστικό ταξίδι που τόλμησα τη μετουσίωσή του
σε λέξεις ενός βιβλίου.

41. Julien Grivel Floor

Ο Julien κατευθύνεται προς την είσοδο του ξενοδοχείου Dorian Inn. Εξωτερικά πλάνα.

Ο Julien σε μια πολυθρόνα στο λόμπι του ξενοδοχείου.

[ON/OFF– Julien]

Στο Dorian, ήρθα για πρώτη φορά εδώ μ' ένα φίλο το '77.
Μου άρεσε επειδή είναι πολύ κεντρικό
και έτσι αποφάσισα να μείνω επειδή ήτανε πρακτικό.
Γνωρίζω το προσωπικό, έχω καλές σχέσεις, αυτό είναι πολύ σημαντικό.

Και πριν τέσσερα χρόνια, όταν ήρθα εδώ, πήγα στο 10ο όροφο,
και τι είδα με έκπληξη και συγκίνηση; Τ' όνομά μου!

Στ' άλλα όροφα, γράφεται Olympian Floor, Dorian Floor
και στη ταμπέλα αυτή Julien Grivel Floor.
Τι, τι άλλο να πω;

Ο Julien ανεβαίνει τις σκάλες του ξενοδοχείου. Σταματά λίγο στην ταμπέλα Julien Grivel Floor και ανοίγει την πόρτα του δωματίου του.

[ON/OFF– Julien]

Μου είπες να μη αλλάξω αυτό το ρούχο.
Μπορώ να αλλάξω τα εσώρουχα;
(Γέλια.)

42. Ο Γιώργος

Ο Julien, μόνος του, ταξιδεύει με το μετρό.

- Επόμενη στάση Αγία Βαρβάρα. (ανακοίνωση)

Ο Julien, στο διάδρομο του νοσοκομείου. Πλησιάζει μια πόρτα και χαιρετά.

[ON – Julien & Γιώργος]

- Καλημέρα. Καλημέρα Γιώργο. (Julien)
- Α, καλώς το γιατρό!
- Καλώς το γιατρό!
- Βρε, καλώς τον.
- Καλώς το γιατρό!
- Πού πήγες, στον κουρέα; Πήγες να φτιάξεις τα μαλλιά σου; (Julien)
- Καλώς τονε

Super

Στο Νοσοκομείο «Η Αγία Βαρβάρα» παραμένουν ακόμα

3...4 πρώην ασθενείς με τη «νόσο του Χάνσεν».

Θεραπευμένοι πια, φιλοξενούνται εδώ, μη έχοντας άλλη δυνατότητα.

Ο Julien, όταν βρίσκεται στην Αθήνα,

τους επισκέπτεται πάντα για ένα σύντομο χαιρετισμό.

Ο Julien, μέσα στο δωμάτιο, δίπλα στον Γιώργο. Ο Γιώργος έχει έντονα τα σημάδια της ασθένειας (λέπρα). Απέναντι, με την πλάτη στην κάμερα, η Κατίνα.

Ο τοίχος γεμάτος φωτογραφίες και εικόνες.

[ON – Julien & Γιώργος]

Αυτόν τον έχετε γνωρίσει; (Julien)

Ναι, παλιά. (Γιώργος)

Και μετά το φαγητό πήγαμε σε μια συναυλία,

και στο τέλος συνάντησα τη Σούλα

την τραπεζοκόμα, που ήτανε υπάλληλος εδώ.

Κατά τύχη την βρήκα εκεί. (Julien)

Μιλήσαμε σήμερα, ήρθε η Γεωργία εδώ και την πήραμε. (Γιώργος)

[ON – Γιώργος]

Γέρασα κι εγώ.

Και ξέρεις εγώ από παιδάκι, 13 χρονών που αρρώστησα,

και ήμουν στη Σάμο και είχα, είχα δίχτυα

και έπιανα πουλιά που ερχότανε από την Τουρκία παραθαλάσσια,

χαμηλά, χαμηλά και πιάναμε πουλιά πολλά.

Ήμουν 13 και ήρθα εδώ 26.

Το Νοέμβριο κλείνω, πάω 85, κλείνω τα χρόνια μου.

Να τα εκατοστήσεις.

Μπα...

Ο Julien στην έξοδο του μετρό επικυρώνει το εισιτήριο.

43. Κάναμε μεγάλο λάθος

Ο Julien, στο τραπέζι της κουζίνας του Φουντουλάκη.

Σ' ένα laptop, παρακολουθεί την τηλεοπτική εκπομπή ΣΤΑΣΕΙΣ ΖΩΗΣ (αρχαιακό υλικό).

[ON – Maurice Born]

Κάνανε παιδιά, στο νησί. Κάνανε παιδιά.

Είναι περίπου 100 παιδιά που γεννήθηκαν στα 50 χρόνια.

Ούτε ένα δεν πήρε ποτέ τη λέπρα.

[ON – Δημοσιογράφος]

Κύριε Born, ειπώθηκαν και πάρα πολλές συκοφαντίες για τον τρόπο που ζούσαν οι άνθρωποι εκεί.

[ON – Maurice Born]

Όλο αυτό ήταν κομμάτια από ένα τεράστιο πρόσωπο που ήθελε και η κοινωνία και η επιστήμη να δώσει από τη λέπρα.

Να το πω αλλιώς:

αυτοί που μας μάθανε το φόβο από τη λέπρα δεν ήταν ποτέ λεπροί.

Ο Julien σταματά την προβολή στο laptop.

[ON – Julien]

Κάναμε μεγάλο λάθος με αυτούς τους ασθενείς.

Ο Julien, στο καΐκι. Κατευθύνεται προς την Σπιναλόγκα.

[ON – Julien]

Η Σπιναλόγκα ήταν περισσότερο, ένα μέρος εξορίας, παρά νοσοκομείο.

Ήταν μια φυλακή, μια κοινωνική και ιατρική φυλακή.

Ήταν αυτοί οι άνθρωποι αγαπημένοι, πολύ αγαπημένοι και απομονωμένοι.

Η καταραμένη ασθένεια, τους έκλεβε τη ζωή και τη μνήμη μαζί.

από τους ανθρώπους.

Πλάνα της Σπιναλόγκας με τουριστική κίνηση και έρημα τμήματα του φρουρίου. Νεκροκεφαλές.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Όπως έλεγε ο Ρεμουντάκης

«οι άνθρωποι θα επισκέπτονται τη Σπιναλόγκα και θα γονατίζουν

θέλοντας να πλύνουν με τα δάκρυά τους

την ντροπή για όλα όσα συνέβησαν εκεί μέσα

και θα φεύγουν απ' αυτό τον τόπο

αφήνοντας τον στην ιερή σιωπή που του πρέπει.

Αφήστε τους αγαπημένους τους να τιμούν τον πόνο τους.»

44. Ο Ρεμουντάκης

Ο Επαμεινώνδας Ρεμουντάκης (αρχειακό υλικό, απόσπασμα από την ταινία *Η ΤΑΞΗ* του Polle)

[ON – ΡΕΜΟΥΝΤΑΚΗΣ]

Ίσως μέσα σας να γεννιούνται τα αισθήματα της λύπης.

Μας λυπάστε για την αρρώστια.

Όμως νομίζω ότι εμείς πρέπει να λυπούμεθα για σας,

γιατί αν εμάς μια μάντρα, ένα τοίχος ;;; μας χωρίζει από τη ζούγκλα της ζωής

όμως βρήκαμε το στόχο και το σκοπό της ζωής,

μέσα εδώ στο χανούμι της αρρώστιας και της απομονώσεως.

45. Επίλογος

45α. Στον τάφο των Ρεμουντάκηδων - Σας προσκυνώ με απέραντο σεβασμό

Ορεινό τοπίο. Ερειπωμένα σπίτια (*traveling*).

[OFF – Julien ημερολόγια]

«Οι ανησυχίες σας μου φαίνονται τόσο γελοίες», μου είπε κάποτε ένας ασθενής.

«Ξεχνάτε ότι δεν έχετε τίποτα, ότι είσατε μόνο ενοικιαστές της ζωής.»

Ορεινό τοπίο. Πινακίδα Μέσα Απίδι. Στο βάθος το νεκροταφείο.

Ο Julien, περπατά ανάμεσα στα μνήματα. Πηγαίνει στον τάφο των Ρεμουντάκηδων.

Προσκυνά όρθιος και σιωπηλά.

Φωτογραφία της Τασίας και του Επαμεινώνδα.

[OFF – Julien ημερολόγια]

Τασία, θυμάμαι την τρυφερή φροντίδα για τον άντρα σας.

Επαμεινώνδα, θυμάμαι την επιείκεια σας όταν είπατε ότι

«θυμάμαι όλους που μας πίκραναν, που μας καταμαρτύρησαν άδικα.

Τους συγχωρώ ειλικρινά».

Σας προσκυνώ με απέραντο σεβασμό.

45β. Να αναζητήσουμε τον Άνθρωπο όπου κι αν βρίσκεται

Ο Julien περπατά σε χωματένιο δρόμο, μέσα σε έναν ελαιώνα.

[OFF – Julien ημερολόγια]

«Σ’ αυτό τον κόσμο που ολοένα στενεύει»

όπως είπε κι ο Σεφέρης

«πρέπει να αναζητήσουμε τον Άνθρωπο όπου κι αν βρίσκεται».

45γ. Σας ευχαριστώ

Ο Julien, στην παραθαλάσσια τοποθεσία (safe place), βλέπει τα κύματα στο βάθος.

[ON – Julien]

Ο τρόπος που πέρασα τη ζωή μου συνδέεται με τον τρόπο που γερνάω.

Και είναι γι’ αυτό που για μένα είναι

τώρα μια αρμονική χορογραφία των γηρατειών.

Θάλασσα, κύματα. Ο Julien παρακολουθεί σιωπηλός (safe place).

[OFF – Julien]

Τασία, Επαμεινώνδα, μπάρμπα Μανώλη,

Καλλιόπη, Αριστείδη,

Γιώργο, Κατίνα, Σεβαστή, Ευδοκία,

σας ευχαριστώ.

Ο Julien αναχωρεί. Στο βάθος η Cristiane πλησιάζει. Μπροστά το μεγάλο βουνό (safe place).

Από την αρχή αυτού του πλάνου ξεκινάει το τραγούδι:

Τι μ’έφερ(ε)’ ως εδώ

Σε τούτο τ’ ακρογιάλι

Σαν να’ θελα να μπω

στην πρώτη την αγκάλη.

Τα κύματα θωρώ

τον βράχο να πληγώνουν

κατάλαβα θαρρώ

αυτά που μας ενώνουν.

ΤΙΤΛΟΙ ΤΕΛΟΥΣ (ρολό) & συνέχεια τραγουδιού

Σ’ έσέναν επιστρέφω

δικός μου βράχος γίνε

δεν μ’ ένοιαξε τι έχω

μα μοναχά ποιος είμαι.

Του χρόνου το καρφί
όποιον θα σημαδέψει
να γιάνει δεν μπορεί
όμως μπορεί ν'αντέξει.

Σ' έσέναν επιστρέφω
εκεί που στέκεις μείνε
δεν είναι ότι σ' έχω
μα δίπλα σου πως είμαι

Τα κύματα θωρώ
τον βράχο να πληγώνουν
κατάλαβα θαρρώ
αυτά που μας ενώνουν.

Σ' έσέναν επιστρέφω
δικός μου βράχος γίνε
δεν μ' ένοιαξε τι έχω
μα μοναχά ποιος είμαι.

Του χρόνου το καρφί
όποιον θα σημαδέψει
να γιάνει δεν μπορεί
όμως μπορεί ν'αντέξει.